

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye İklim Akıllı ve Rekabetçi Tarımsal Büyüme Projesi (TUCSAP), Dünya Bankası (DB) tarafından sağlanan kredi ile desteklenmekte olup Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB) tarafından uygulanmaktadır. Kapasiteyi artırmayı ve iklim dostu yaklaşımları teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Başlıca hedefi, tarım sektöründe sürdürülebilir ve rekabetçi bir büyüme sağlamak olan bu projenin bir alt projesi olan Dikili Tarıma Dayalı İhtisas Sera Organize Sanayi Bölgesi (TDİOSB) Projesi, dört bileşen arasından 3.1 Alt Bileşeni kapsamında yer almaktadır. Bu alt bileşen, bahçe bitkilerinin üretiminde iklim dayanıklılığını, verimliliği ve kaynak verimliliğini artırmayı amaçlamaktadır. Projeye finansal kaynak sağlayan kuruluş Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası iken proje uygulaması Tarımsal Reform Genel Müdürlüğü (TRGM) tarafından sağlanmaktadır.

Projenin çevresel ve sosyal risk sınıfı, Dünya Bankası'nın Çevresel ve Sosyal Çerçevesi 'ne göre "Önemli" olarak belirlenmiştir. Bu risk derecelendirmesi, uygulama sırasında olası çevresel ve sosyal risklerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini, yönetilmesini ve azaltılmasını gerektirir. Diğer yandan, Dikili TDİOSB'nin kuruluşu Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği sürecinden muaf tutulmuştur. Bu muafiyet, 04.03.2019 tarihli ve 48657465-220.03-E.24309 numaralı ÇED Muafiyet Yazısı ile İzmir İl Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü tarafından belirlenmiştir. Ancak, sondaj faaliyetleri ve ilişkili tesislerin kurulumuna yönelik diğer faaliyetler ÇED Yönetmeliği dikkate alınarak gerçekleştirilmektedir.

Dikili TDİOSB projesi, endüstriyel tesislerle entegre edilmiş teknolojik açıdan gelişmiş bir tarım bölgesi oluşturmayı amaçlayan bir girişimdir. Proje alanı, Türkiye'nin İzmir ilinde, Dikili ilçesinde, İsmetpaşa mahallesinde, 303,878 hektarlık kırsal tarıma elverişli olmayan arazide bulunmaktadır. Projenin konumu, yerleşim alanlarından uzakta, seracılık faaliyetleri yürüten benzer tesislerle çevrili ve jeotermal kaynaklar bakımından zengin bir alandadır.

Dikili TDİOSB Projesinin başlıca hedefi, özellikle sera işletmelerinde yenilenebilir ve sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanımını vurgulayarak çevre dostu tarım ürünlerinin üretimini teşvik etmektir. Ayrıca, kırsal tarıma elverişli olmayan arazilerde istihdam fırsatlarını artıracak yatırımları desteklemeyi ve tarım ürünlerinin ulusal ihracatını artırmayı hedeflemektedir. Tahminen 3.500 kişiye istihdam yaratılması beklenmektedir ve bunların %75'ini kadın çalışanlar oluşturacaktır.

Projenin ana odak noktalarından biri çevre açısından sürdürülebilir üretimdir ve sıfır atık politikasına vurgu yapılmaktadır. Seraların ısıtılması jeotermal enerji ile yapılacak ve organik atıklar, faaliyete alınacak olan biyokütle tesisi aracılığıyla enerjiye dönüştürülecektir, bu da projenin karbon ayak izini en aza indirecektir. Jeotermal enerjinin kullanımı, geleneksel olarak fosil yakıtlara dayanan seraya dayalı tarımla ilişkilendirilen sera gazı emisyonlarının önemli ölçüde azalmasına neden olacak bir değişikliği temsil etmektedir. Sera gazı emisyonları üretmeden çalışan jeotermal ısıtma sistemleri, fosil yakıtlara bağımlılıktan önemli ölçüde uzaklaşmasını sağlayarak sera gazı emisyonlarında önemli azalmalara yol açmaktadır.

Proje alanının seçimi, ilgili tüm kurumların görüşleri alınarak ve imar planı çalışmaları yapılarak gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, başlangıçta belirlenen alanda 3. derece arkeolojik sit alanının belirlenmesi nedeniyle, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görüşlerini takiben, üçüncü derece arkeolojik sit alanı proje alanı sınırları dışına çıkarılmıştır.

Projenin arazi hazırlığı ve tesviye çalışmaları Haziran 2022'de başlamıştır. Planlanan inşaat tarihi 2024'ün ilk çeyreği olarak belirlenmiş olup, inşaat döneminin 2030 yılına kadar uzayacağı öngörülmektedir.

TRGM ile 13 Aralık 2023 tarihinde imzalanan sözleşme ile Çınar Mühendislik ve Danışmanlık A.Ş. (ÇINAR) "Danışman" olarak atanmıştır. Bu atama, Türkiye'deki mevcut ulusal mevzuata ve DB'nin Çevresel ve Sosyal Çerçevesi'ne (ÇSÇ) uygun olarak, DB'nin Çevresel ve Sosyal Standartları'na (ÇSS) ve TUCSAP'ın Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi'ne (ÇSYÇ) uygun olarak Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) sürecini yürütmek için yapılmıştır. Bu bağlamda, 14 ve 15 Aralık 2023 tarihlerinde saha ziyareti ve paydaş toplantıları gerçekleştirilmiştir.

Yürütülen ÇSED süreci, inşaat ve işletme aşamalarında proje faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel ve sosyal etkileri belirlemeyi, olası etkileri ve riskleri önlemek veya en aza indirmek için Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı (ÇSYP) aracılığıyla düzeltici önleyici aksiyonları belirlemeyi, süreçte etkili paydaş katılımını sağlamak için bir Paydaş Katılım Planı (PKP) oluşturmayı, ve proje inşaat sürecinde yüklenicilerin çevresel ve sosyal performansını yönlendirmek için Çevresel ve Sosyal (Ç&S) yönetim planlarını hazırlamayı amaçlamaktadır. Özellikle, altyapı yatırımlarından kaynaklanan çevresel ve sosyal etkiler/riskler ve iş sağlığı ve güvenliği (İSG) etkileri/riskleri, arazi hazırlığı/tesviye ve inşaat faaliyetleri, sera işletmelerine jeotermal kaynaklardan ısıtma sağlamak için jeotermal akışkan tedariki için sondaj faaliyetleri ve ilişkili tesislerin kurulumu gibi, proje faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel ve sosyal etkiler/riskler değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler, ayrıca işletme aşamasındaki etkileri de kapsamakta olup, bunlar seralarda taze meyve ve sebzelerin yetiştirilmesini ve endüstriyel parsellerde meyve ve sebzelerin işlenmesini (paketleme, depolama, kurutma, soğutma) içermektedir. Bu etkiler için düzeltici önlemler, yönetim stratejileri ve aksiyonları geliştirilmiş ve periyodik Ç&S izleme programı oluşturulmuştur. Projenin kapsamı ve içeriği açısından proje özelinde hazırlanmış olan Teknik Şartname baz alınarak, Dikili TDİOSB alanı proje alanı olarak belirlenmiştir. Ayrıca, proje alanı dışındaki jeotermal arama ve işletme sahalarında gerçekleştirilecek olan olası sondaj faaliyetleri ile yeraltı suyu talebi kısmen genel çerçevede çizerek değerlendirilmiştir.

Alan seçiminin uygunluğu, yenilenebilir enerji kaynaklarına odaklanma, benimsenen sürdürülebilirlik stratejisi, proje alanı için arazi edinim sürecinin tamamlanması, proje alanının ilgili imar ve çevre planlarına işlenmesi ve gerekli tüm izinlerin alınmış olması yatırımın önemini vurgulamaktadır. Proje, yeni iş fırsatları, sektörel gelişme ve bölgenin finansal büyümesine katkıda bulunacaktır.

Projenin çevresel ve sosyal etki yönetimi aşağıdaki gibi değerlendirilebilir:

Hava kalitesi ve gürültü açısından projenin potansiyel etkilerini önlemek/azaltmak için toz önleme teknikleri, düşük emisyonlu ekipman kullanımı, periyodik hava kalitesi izleme, gürültü bariyerleri, sessiz teknoloji uygulaması, sınırlı çalışma saatleri, çevredeki yapılar için ses yalıtımının sağlanması ve yerel topluluklarla şeffaf iletişim gibi önlemler önerilmektedir. Katı atıkların etkin yönetimi için uluslararası kabul görmüş atık yönetimi hiyerarşisini uygulamak suretiyle kaynak verimliliği ve sıfır atık prensiplerinin benimsenmesi gerekmektedir. Yeraltı suyu kullanımından kaynaklanan su kaynakları üzerindeki baskıyı azaltmak için sürdürülebilir yaklaşımların (örneğin, atık su geri kazanımı ve yağmur suyu hasadı) benimsenmesi önemlidir. İş sağlığı ile toplum sağlığı ve güvenliği ile ilgili ulusal mevzuata ve uluslararası standartlara uygun olarak faaliyetlerin sürdürülmesi elzemdir. Projenin neden olduğu trafik yükünü önlemek için yerleşim yerlerinden uzak yollar tercih edilmeli ve alternatif yollar kullanılmalıdır. Çalışma saatleri ulaşımın yoğun olmadığı saatlere göre ayarlanmalıdır. Bunun yanı sıra, dış göçten

kaynaklanan istihdamın, bölgenin belediye hizmetleri ve altyapısının yetersizliğine yol açabileceği konusunun da dikkate alınması gerekmektedir. Bunu önlemek için uygun konaklama seçeneklerinin sunulması önemlidir. Paydaşlar, projenin her aşamasına dahil edilmeli ve bilgi alışverişi sağlanmalıdır. Projenin ömrü boyunca şikayet giderme mekanizmasının uygulanması ve aktif tutulması, olası şikayet/geri bildirimler ve öneriler konusunda hızlı aksiyonların alınmasını sağlar. Proje personelinin çevresel, sosyal ve iş sağlığı ve güvenliği konularındaki farkındalığını artırmak için periyodik eğitimler sağlanmalı ve proje kapsamındaki çevresel ve sosyal yönetim planlarının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için periyodik iç denetimler ve üçüncü taraf çevresel ve sosyal izleme mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Proje kapsamında hazırlanan çevresel ve sosyal dokümanların yanı sıra, inşaat döneminde çalışacak olan yüklenicilerin ve alt yüklenicilerin de saha özelinde hazırlanmış çevresel ve sosyal yönetim planlarına sahip olmaları, ulusal mevzuat gerekliliklerine ve uluslararası standartlara uyumlarını sağlaması açısından önemlidir.

